

Vendepunkt

. . . Langt borte dundra det
frå eit overhending hjarte
som stadig var i arbeid. . .

Tarjei Vesaas

– jeg

jeg er en person med små bokstaver

jeg er ingen eller ingensteder

på asfalten – diskoteket – hjemme –

På skolen er jeg marianne på annen pult på midtrekka. Hun som ikke leser lekser. Utenfor skolen er jeg en av GJENGEN.

– Der er marianne, sier de når jeg kommer. Hei! Men jeg er fortsatt ingensteder enda føttene mine flytter seg, øynene mine ser, og hodet mitt tenker. Iallfall noen ganger. Jeg hører godt hva de

andre sier også. – Ny bukse igjen! sier de. Hvor får du pengene fra? Og det som skal være marianne svarer. Hvis hun gidder. Ny bukse. Det er jo alltid noe.

Andre ganger sier de ingenting når jeg kommer. Gjør bare plass. Og så kommer Putte med noe drikkendes og setter på forsterkerne så huset dirrer. Moren og faren hans er ute. Det er de nesten bestandig. Og hvis de er hjemme, er Putte ute.

Jeg sitter og ser på dem. Som oftest uten å tenke. Noen ganger tenker jeg: Hvorfor sitter du her egentlig? Hvorfor går du ikke? Hvorfor gjør du ikke noe annet? Men hva skal jeg gjøre, og hvor skal jeg gå?

Etter et glass øl begynner jeg å få det fint. Iallfall bedre. Selv om jeg ikke alltid er med –. De andre ler av noe – ler og ler, men jeg vet ikke hva de ler av, for musikken overdøver alt. Alle ord drukner i lyd. Jeg ser bare leende ansikter rundt meg, men oppfatter ikke noe. Det kan forresten være det samme. Gidder ikke flytte på meg. . .

Det samme gjentar seg bestandig.

Jeg er til stede, men er likevel ikke med. Ikke sånn som de andre. Det må alltid noe til for at jeg skal finne tonen. Et glass øl for eksempel.

Etter et glass øl gjør jeg det samme som de andre. – Jævli fin plate, sier jeg, for det synes de andre òg. Har vi det ikke gøy? For det mener alle sammen. Og jeg er ute på gulvet og hiver meg inn i dansen. Forsterkerne brøler. Jeg kommer etter hvert inn i rytmen. Det går av seg selv. Kroppen min beveger seg i takt med Puttes. GØY. Mindre gøy. Stadig mindre gøy. Jeg er svett og har vondt i hodet. Putte danser tett inn til meg . . . puster øl i fjeset på meg. . . vil under genseren . . . jeg kan høre hjertet mitt banke.

Hvordan ser hjertet mitt ut? Jeg har tenkt på det noen ganger. Rødt, varmt, bankende, mariannes hjerte. Nei. Kanskje det bare er grått og livløst. marianne er jo ingen eller ingensteder – hun gjør bare det de andre gjør. Står i flokk og snakker. Kjøper de samme klærne som resten av GJENGEN. Spiller de samme platene. Sover i timen på annenpult på midtrekka. Men inni henne – jeg mener inni meg – hjertet mitt – rødt – varmt – bankende –

– Du er helt frisk, sa doktoren og la stetoskopet til side, lente seg tilbake i stolen og betraktet meg kjølig vurderende. – Jeg har ikke funnet noe *patologisk*. (Jeg får slå opp i leksikon og finne ut av det.)

– Blodprosenten er normal, fortsatte han. Hjerte, lever og lunger fungerer som de skal. Han gjorde en pause. – Du ser ikke verst ut heller, jenta mi! Se deg i speilet! Og han smilte faderlig og forsøkte å la være å se på klokka. – Jeg tror jeg ordinerer noe beroligende. La meg nå se. . .

– En halv øl, sa jeg. Det pleier å hjelpe. Iallfall til å begynne med –.

Han rynket brynene og så opp, men da jeg smilte til ham, valgte han å tro at jeg hørte til de spøkefulle.

– Du tar vel endelig tran? sa han. Og vitamintabletter er viktig på denne tiden av året. Det hjelper skal jeg si deg.

– Og forsterkere, sa jeg. En desibelorkan –.

Han smilte fraværende mens han skrev på reseptblokken. Kastet et hurtig blikk på kartotek kortet og flyttet øynene tilbake til meg.

– Femten år, sa han. Sånt går over. Vær så god – neste!

– Hun har ingen grunn til å være sånn – vi som bare vil henne vel. Pent rom har hun og alt mulig, og penger til klær får hun hver måned. . . Vi kan jo ikke være opptatt av henne hele tiden heller. . . kan vi vel? . . . Det er så mye hun burde være glad for. . . bilen og huset og hytta, ja og så stereoanlegget! Det var for hennes skyld vi kjøpte det. . . for at hun skulle hygge seg med vennene sine. . . enda tar hun dem aldri med seg hjem. . . Er ikke det litt rart synes du? . . . Hun er et vanskelig barn. . . Da vi var på hennes alder. . . Ja, du husker at alt var annerledes . . . mangler takknemlighet gjør hun. . . og vi har da forsøkt å oppdra henne etter alle kunstens regler. . . Hører du hva jeg sier? . . . Hvorfor sitter du da og leser avisen mens jeg snakker? . . . Sånn er det bestandig. . . hvis jeg vil snakke med deg om Marianne, gjemmer du deg bak avisen. . . Skal du ut igjen? Bare fordi jeg snakker med deg om Marianne. Ja, hva vil du at jeg skal gjøre da? Jeg rår ikke med henne lenger . . . hun er helt sløv . . . gjør ikke lekser . . . bare sitter der . . . du ser jo ikke engang hva som foregår rett foran øynene på deg. . . hun . . . går

du? . . . Han gikk . . . sånn er det bestandig . . . han går og overlater ansvaret til meg . . . å Herregud . . . hva skal jeg gjøre?

*

Sløv – sånt går over. – Det går over at jeg ikke er meg. At jeg er ingen eller ingensteder mens forsterkerne står på og folk bråker. At jeg går over gata uten å føle at jeg er til på noen annen måte enn at føttene mine flytter seg. Jeg beveger meg automatisk. Går på diskotek av ren vane. Står i med Putte fordi jeg må.

Skolen er et sørgelig kapittel. Det skal være så tøft å gi blaffen i lekser og skolearbeid, men det er ikke videre tøft når du detter av lasset sånn som jeg. Men jeg later selvfølgelig som om jeg ikke bryr meg om det.

Når jeg kommer hjem fra skolen, river jeg i stykker de prøvene vi har hatt. Så får jeg skjenn fordi jeg ikke har rettet dem, og da sier jeg at jeg har mistet dem, og får dårlig ordenskarakter. Det er ikke noe skikkelig på meg – og læreren sukker og sier: Hva skal det bli av deg, Marianne? Akkurat som moren min. Og jeg trekker på skuldrene og forsøker å føle så lite som mulig. Blir opptatt av en brukket negl. Søren og! Nå må jeg til med neglefilen igjen.

Det er bare to personer jeg virkelig kan snakke med. Den ene er en liten gutt som heter Ole-Kristian, og den andre er en gammel mann som jeg pleier å treffe i parken.

Ole-Kristian kommer til meg for å låne blader. Det hører med at jeg ikke er vokst fra tegneseriene, og Ole-Kristian får dem etter meg. Han ser på bildene, for han kan ikke lese, noen ganger er det jeg som leser for ham.

Jeg pleide å passe Ole-Kristian da han var liten, og jeg sitter ofte barnevakt hos ham når foreldrene hans skal ut. Da snakker vi sammen om alt mulig, og det er som om jeg forstår alt så mye bedre når jeg skal forklare noe for Ole-Kristian. Jeg kan mer enn jeg vet om. Det er kanskje fordi jeg føler at Ole-Kristian ser opp til meg på en måte.

Den gamle mannen i parken pleier å snakke om *livet*.

– Det går så fort, sier han og stirrer trist framfor seg. Det er vel fordi han er gammel. Det er forresten noe rart med øynene hans.

Det er som han har stirret for lenge og har mistet evnen til å feste blikket. Men det gjør ikke noe. Han er alltid vennlig mot meg, selv om han liksom stirrer forbi meg, og han er veldig opptatt av at jeg bare er 15 år. – Livet går like fort som det der! sier han. «Det der» er en fugl som flyr over hodet på oss. – Du går og venter på livet, og en dag er det plutselig forbi. Borte!

Og så pleier han å snu seg mot meg og si: Du skal bruke livet mens du har det. Du skal ikke skusle det bort på noe du ikke bryr deg om. Hvert øyeblikk er kostbart og kommer aldri tilbake, som for eksempel dette –.

Jeg sitter på benken ved siden av ham og tier, men jeg blir nødt til å følge den krokete armen hans med øynene. Den gjør en stor sving ut i lufta og faller ned på benken igjen. Han har pekt på alt det som gir øyeblikket vårt innhold: endene i dammen – det nakne piletreet som luter seg over vannet – det lille ekornet som smetter over veien. Men dette sier meg ingenting. Jeg sitter ikke på benken i parken for å se på noe pent. Jeg sitter her fordi jeg ikke vil gå hjem. Ja, og så fordi den gamle mannen er så snill mot meg.

– Hvert øyeblikk er kostbart –. Når han snakker på den måten, blir det sånn diger avstand mellom oss. For hva er vel livet for meg?
– Dårlig samvittighet for uleste lekser. Rot og uorden. Krangel hjemme, og så den evige angsten for ikke å strekke til. Angsten for alt det som gjør vondt.

– Dette er vendepunktet i fortellingen, sa læreren. Hørte du det, marianne? *Vendepunktet*. Det er viktig å legge merke til hva som kommer foran og etter et vendepunkt, for det er det som kan fortelle oss hva vendepunktet egentlig består i. Kan du fortelle oss hva som skjer med hovedpersonen, marianne – akkurat i vendepunktet?

(Hvordan i all verden skal jeg vite noe om hovedpersoner?)

– Du må begynne å konsentrere deg, sa læreren. Dette går ikke lenger, og han tok et slag nedover gulvet og stoppet foran pulten min.

– Har du noe der oppe? spurte han og banket seg for pannen med en krokete pekefinger – eller er du bare opptatt av det der –? Han mente neglene mine. Jeg hadde nettopp lagt på ny neglelakk. Sølv-

farget. Jeg lakker negler for å få tiden til å gå, eller bruker neglefilen for å ha noe å holde på med.

Når mor og far krangler, lakker jeg negler. Jeg forsøker å la være å høre etter hva de sier til hverandre. Jeg er bare opptatt av neglene mine, men det hender at jeg synes de ser så stakkarslige ut.

Jeg burde forresten vite noe om hovedpersoner, jeg som kjenner Putte. Putte er en hovedperson, for det er han som bestemmer i klassen. Hvis Putte hånflirer av det du har sagt, er det dumt. Nikker han, har du klassen med deg. Derfor er det viktig å være på parti med Putte. Ingen liker å ha Putte imot seg – ikke læreren engang. Han forsøker ofte å vri det til slik at Putte får rett. *Litt* rett iallfall – ellers blir det bråk.

Hovedpersoner er sterke og flinke, og de er ikke redd for noe. Jeg er redd for å være dum, og det er litt komisk all den tid jeg faktisk er det. Det kan karakterboka fortelle om. Og jeg er livende redd for at noen skal le av meg. Du behøver ikke si eller gjøre så mye før de ler av deg. Det er nok at du tar sats og sier noe alvorlig. Noe som ikke er ment på fleip. Da blir det en lang pause, og det er Putte som bestemmer utfallet av den pausen med ansiktsuttrykket sitt. Noen ganger bruker han ord også. – Pissprat, sier han. Og så ler alle sammen – hånlig naturligvis.

Egentlig burde jeg jo holde kjeft, men det er noe inni meg som vil si fra fordi det ikke er på parti med *hovedpersoner*. Men hva søren skal en gjøre da? Det er trygt å holde med Putte, for da er du på den rette siden.

Ole-Kristian hadde gjort en oppfinnelse. Det var en maskin han hadde laget av byggesettet sitt, og som kan brukes til flere ting. En alt-mulig-maskin. Den kan heise, dytte, skyve, ta last og tegne opp striper på underlaget – «asfalten» om du vil. Litt av en sak.

- Hva syns du, Marianne?
- Max! sa jeg, for jeg var virkelig imponert.
- Du er grei du, for du ler ikke av meg.

Ole-Kristian blir også ledd av. Fordi han er liten og lager maskiner som ingen har bruk for. Små barn er nok ikke hovedpersoner, for de teller ikke før de er store, men de har det trygt fordi de er

små. Jeg har det aldri så godt som når jeg ligger på magen sammen med Ole-Kristian og leker med byggesettet hans. Jeg ønsker meg tilbake til femårsstadiet. Jeg husker at mor og far falt i staver over alt jeg kunne da jeg var liten. De må være veldig skuffet over meg nå siden jeg ikke kan noe lenger.

Foreldrene til Ole-Kristian var veldig kry av oppfinnelsen, selv om de lo litt av den rare maskinen, og faren hans sa at Ole-Kristian ville bli en stor oppfinner en gang –.

– Bli? sa jeg. Ole-Kristian *er* en oppfinner selv om han bare er fem år.

– Sånt går over –

Det går *ikke* over av seg selv. Det må et sjokk til, eller det jeg opplevde som et jordskjelv. Sjokket sitter ennå i meg –

Mor og far trettet. Om meg. Denne gangen gjaldt det tentamens-karakterene. De sa de tingene de pleier å si når jeg kommer hjem med karakterboka. Jeg kan det fra før. Mor anklager far for manglende interesse for meg og min skolegang, og far anklager mor for å være en dårlig oppdrager: Du har jo bare henne og hjemmet! Og så har vi det gående. Tårer fra mor – harde ord fra far, og til slutt døra i med et pang! Far gikk. Fedre har visst alltid rett til å gå mens mødre sitter igjen og gråter.

Jeg var kommet hjem med de beste forsetter om å ta meg sammen. Jeg hadde tenkt å be mor og far om hjelp. Jeg ville spørre om å få lov å gå ned en klasse for å ta igjen det forsømte. (Så slapp jeg. Putte også.) Men jeg kom aldri dit. Jeg kom der vi alltid havner – i en scene som jeg kjenner utgangen på så altfor godt. Det kjedsommelige melodrama. Far går. Mor gråter. Du store tid! At de holder ut!

Siden dagen likevel var ødelagt, gikk jeg til Putte. Det er umulig å gjøre lekser når mor hulker så det høres over hele huset. . . Hjemme hos Putte var alt som det pleier å være. Foreldrene var ute, og GJENGEN hadde samlet seg. Forsterkerne var på så huset dirret av lyd. Ølkassa var på plass, og vi gjorde det vanlige. Vi hadde det GØY, mindre gøy, stadig mindre gøy. Evindelige gjentakelser.

Putte ville under genseren min. Ville ha meg inn på soverommet. Han gjorde stort nummer av det, og alle de andre var interessert i

dette nummeret. Hvor lang tid ville det ta før han fikk marianne dit han ville?

Det er en slags ære å stå i med Putte selv om du ikke har valgt det. Det er noe du finner deg i fordi Putte er sterkest. Alle jentene går omkring og venter på at Putte skal få øye på dem, og at det skal bli deres tur. Jeg sier velbekomme. Det vil si – jeg *sa* velbekomme på en nokså håndfast måte. Plutselig stod jeg ikke ut med Putte lenger. Jeg gav ham en ørefik, og så ble det helt stille. Noen hadde stoppet musikken.

Putte som ellers alltid vet hva han skal si eller gjøre, stod med armene rett ned og så på meg. Han så. . . redd ut, men det var bare et øyeblikk. – Hvem i huleste er det som stopper musikken? skrek han. Ingen svarte og ingen gjorde noe. Jeg følte det som om jeg rutsjet utfor et stup. Det gikk fortere og fortere – fortere og fortere – mens de andre stirret – stirret. Dette var slutten for lille marianne. Var jeg ikke riktig klok? Hvordan kunne jeg våge – og så Putte –?

Jeg forsøkte å gå, og de gjorde en slags åpning for meg. Noen så ned. Andre bort –. Jeg nådde døra og visste at ingen ville si noe. De torde ikke, og jeg var satt utenfor. Eller rettere: jeg hadde satt meg selv utenfor. Jeg gikk i en slags trance og våknet opp med et rykk da lyden traff meg som et sjokk utenfor – så mange desibel at det gjorde vondt. Forsterkerne. . .

Jeg hadde nådd bunnen – og jeg hadde våknet opp – til hva? Jeg visste at jeg var ferdig i gjengen. Jeg hadde sett det på ansiktene der inne. Jeg var antagelig også ferdig i klassen, men det gjorde ikke noe hvis jeg bestemte meg for å gå ned et trinn. Automatisk gikk jeg til parken enda det ikke var den tiden han satt der – den gamle mannen. Trodde jeg.

Han var der likevel. Han skubbet seg bortover benken og gjorde plass til meg. Han hadde matet endene, fortalte han. Han pleide å gå bort litt sent på ettermiddagen med brødsmuler og kakebiter, og nå krøllet han sammen matpapiret og kastet det i søppeldunken og ville gå. Jeg bad ham om å bli, og på en eller annen merkelig måte begynte jeg å fortelle om marianne som er ingen eller ingensteder, enten hun er hjemme, på skolen eller i gjengen. Og så fortalte jeg også om det som hadde hendt hos Putte.

Han lyttet. Han sa ikke et ord, bare lyttet. Og da jeg sluttet å snakke, begynte han å lete etter stokken sin, enda den lå rett foran ham på veien. – Der! sa jeg og bøyde meg for å ta den opp for ham, og da først forstod jeg at han var blind.

– Men du har jo ikke hvit stakk, sa jeg, og du har pekt på fugler og ekorn og endene i dammen –?

– Jeg har et slags indre syn, sa han. Jeg husker hvordan alt var – og er.

Det begynte å regne, men vi ble sittende. Jeg var glad for at han ikke kunne se meg, for regn og tårer blandet seg med hverandre nedover ansiktet mitt. Jeg kunne kjenne hjertet mitt – rødt, varmt, bankende.

Han satt med stokken mellom knærne og gikk ikke.

– Hva vil du gjøre nå da? sa han.

– Gjøre? – Det er viktig å legge merke til hva som kommer foran og etter et. . . Gå hjem og gjøre lekser, sa jeg. Jeg skal finne ut noe om et vendepunkt som læreren synes er så viktig.

– Jeg mener – hva vil du gjøre med de andre? spurte han. Med gjengen?

– Å dem, sa jeg bare og trakk på skuldrene, for jeg regnet med at jeg var ferdig i gjengen for bestandig.

– Nå har *du* frigjort deg, sa han, men hva med dem du gikk fra? Alle de jentene som skal fortsette å danse etter Puttes pipe? Har du tenkt å la dem i stikken?

Det var det jeg hadde tenkt. Jeg hadde foretatt en flukt – og så sikkerhet. Sikkerheten var viktig. Jeg måtte vinne sikkerheten først.

– Ja, sa han, du må vel det. Vi trenger alle sikkerhet men –.

– Men?

Jeg syntes det var rart at han ikke snakket om *livet* lenger – eller om piletreet og endene i dammen. Noe ekorn kunne vi verken se eller høre. Det var grått, regnfullt og ettermiddagsstille.

Han gav meg ikke noe svar, men reiste seg for å gå. – Vi er alle hovedpersoner i vårt eget liv, sa han. – Femten år! Og han smilte framfor seg. Så snuste han ut i været. – Omslaget er kommet, sa han. Kjenner du det? Våren! Det blir et fint omslag, men det vil ta tid.

Og så gikk han. Han gikk oppreist og langsomt, og nå kunne jeg se at han forsøkte å la være å famle med stokken. Bare den som visste at han var blind kunne imidlertid oppdage at han *søkte* seg bortover veien og hjem –.

Jeg satt alene igjen i parken til jeg var gjennomvåt. Jeg så for meg øynene til Putte, og jeg måtte spørre meg selv: Kan den sterkeste også være redd? Og jeg tenkte at jeg hadde mistet den sikkerheten Putte hadde gitt meg, og nå måtte jeg erobre en ny. Men hvor skulle jeg begynne?

Jeg begynte samme dagen, og jeg begynte med mor.

– Hør her, sa jeg til henne der hun satt forgrått i sofaen og tvinnet lommetørkleet sitt. Du kan ikke sitte her dag ut og dag inn og vente på at far skal ha en ledig stund så du kan få snakke med ham om meg.

– Kan jeg ikke? sa hun forbauset. Nei, du har vel rett, men hva skal jeg gjøre da?

– Du må få deg et arbeid, sa jeg. Se her har jeg skrevet opp det du kan. Det må vel være noe av dette du kan prøve deg på?

Jeg hadde laget en liste over de jobbene jeg mente hun ville greie.

Hun tok arket og så mysende på det. Hun er nokså nærsynt, men vil ikke bruke briller. Etter en liten stund la hun det fra seg.

– Har du virkelig satt opp dette? sa hun – og så smilte hun til meg.

– Marianne – det er på tide at vi to jentene holder sammen! At vi begynner å gjøre noe!

Vi har begynt. Mor og jeg har begynt –